

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІКО-ОРГАНІЗАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА

В.В.Лагодієнко, кандидат економічних наук, доцент
Інститут регіональних досліджень НАН України, м.Львів

У статті розглядаються регіональні особливості економічно-організаційного механізму та його складових. В сучасних умовах він включає систему стимулів, які підвищують ефективність виробництва та торгівлі.

Постановка проблеми. Регіональне агропромислове виробництво в період перехідної економіки характеризується фінансовою нестабільністю сільськогосподарських та переробних підприємств, втратою трудової мотивації в колективному виробництві, високому рівні тінізації.. В цих умовах прискорення формування ефективного економічно-організаційного механізму господарювання у регіональному агропромисловому виробництві є головним. Основною особливістю економічно-організаційного механізму є відображення зазначеного зрізу виробничих відносин в суспільстві на регіональному рівні.

Стан вивчення проблеми. Проблеми розвитку регіонального агропромислового виробництва досліджувало багато вітчизняних учених: В.Г.Андрійчук, Г.В.Балабанов, О.М.Бородіна, П.П.Борщевський, Б.В.Буркинський, П.І.Гайдуцький, В.М.Геєць, М.В.Гладій, Б.М.Данилишин, Л.В.Дейнеко, М.Я.Дем'яненко, М.І.Долішній, І.І.Лукинов, Л.О.Мармуль, П.Т.Саблук, В.В.Юрчишин та багато інших. Але тривалі процеси реформування в цій галузі вимагають подальшого більш глибокого дослідження, а вивчення методології регіонального економічно-організаційного механізму агропромислового виробництва та аналіз його функціонування є необхідною складовою.

Мета і завдання дослідження. Метою даної роботи є дослідження теоретичних аспектів регіональних особливостей економічно-організаційного механізму агропромис-

лового виробництва. Дана мета передбачає висвітлення сучасної методології економіко-організаційного механізму та його складових.

Результати досліджень. Організаційно-економічний механізм регіонального агропромислового виробництва включає організаційно-правові, економічні та соціальні аспекти. Організаційно-економічний механізм агропромислового виробництва на регіональному рівні в сучасних умовах включає систему стимулів, які підвищують ефективність виробництва та торгівлі.

Складність та багатогранність змісту категорії ефективності агропромислового виробництва наочно проявляються в економічній діагностиці, в розробках досліджень динамічних тенденцій стану використання існуючого виробничого потенціалу, торгівлі, у визначенні й оцінці пріоритетних напрямів економічного розвитку. Водночас загально визнаним положенням, традиційною версією в цьому розмаїтті теоретичних ідей та поглядів є відображення ефективності агропромислового виробництва як досягнення максимально корисного кінцевого результату при мінімізації витрат (ресурсів), які викликали цей результат [1].

Вихідним положенням, на наш погляд, є те, що зміна у виробничих відносинах та торгівлі в агропромисловому виробництві відбувається через формування ринкових відносин шляхом інституціональних перетворень, теоретичні засади яких базуються на економічній теорії ринкового господарства. Тому принциповою умовою теоретичного підходу до дослідження ефективності агропромислового виробництва на регіональному рівні на сучасному етапі формування нової соціальної системи є розгляд її на підставі ринкової концепції ефективності виробництва в системі категорій ринкових виробничих відносин різних рівнів, які взаємодіють та впливають на формування ефективності виробництва.

Відомо, що ефективність агропромислового виробництва на регіональному рівні – категорія загальноекономічна, що

являє собою якісну характеристику рівня господарювання. Проте ефективність агропромислового виробництва можна розглядати ще ширше, як певну соціально-економічну систему, яка несе на собі й соціальні ознаки та відображає якість економічних відносин стосовно використання всіх факторів і умов виробництва, відтворення та торгівлі. Цей підхід не відкидає і розгляд ефективності у вузькому аспекті, що дозволяє пояснити ефективність виробництва з позицій економічної теорії, яка виходить з теорії рівності (рівноправності) факторів виробництва і торгівлі. За умов сучасної зростаючої обмеженості виробничих ресурсів ринкова економічна сутність категорії ефективності проявляється більш чітко.

У теоретико-методологічному розрізі категорія ефективності агропромислового виробництва на регіональному рівні є цілісною системою економічних ринкових відносин з приводу одержання найбільшої віддачі від сукупних витрат та найбільшої економії затрат суспільної праці, системоутворюючими ознаками якої виступають людський капітал, основний капітал і матеріальні витрати, без яких взагалі неможливе створення ніякого речового багатства.

Дослідження показали також, що підвищення продуктивної сили суспільної праці агропромислового виробництва на регіональному рівні приводить до того, що величина нової вартості, яка приєднується до одиниці корисного ефекту, має тенденцію до зменшення. Часовий проміжок функціонування цієї праці та обсяг новоствореної вартості залишаються такими ж, натомість кількість споживних вартостей, які виробляються, збільшується. Разом із цим величина перенесеної вартості на одиницю корисного ефекту при інших рівних умовах або ж залишається незмінною, або ж скорочується, але значно меншою мірою, ніж зменшення питомих затрат живої праці (людського капіталу) агропромислового виробництва. В результаті виникає тенденція зниження питомої ваги новоствореної вартості та підвищення частки перене-

сеної вартості у питомій вартості одиниці корисного ефекту, яка скорочується.

Економічна думка щодо ефективності агропромислового виробництва і торгівлі на регіональному рівні узагальнено можна звести до двох напрямів. Перший – це теоретичні концепції, які започаткували і розвинули трудову теорію вартості, класиками якої були Сміт А., Рікардо Д., Сімонді С., Маркс К., Сей Ж.-Б. Автори теоретичної концепції виходили з того, що прибуток власника засобів виробництва є неоплаченою часткою праці найманих працівників, яку власник засобів виробництва привласнює, купуючи на ринку робочу силу. Другий існуючий напрям економічної теорії виходить з цілей економічної ефективності (Маршалл А., Кейнс Дж.), а також обмеженості факторів виробництва та продуктивного їх використання. Але й тут основу теорії становить забезпечення економічного зростання як вираз інтересів власників засобів виробництва, власників капіталу.

Ефективність агропромислового виробництва і торгівлі на ринку продовольства уособлюється наступною узагальнюючою схемою, що охоплює такі ланцюги економічного процесу: витрати – технологічний процес – випуск. Фінансова результативність діяльності агропромислового виробництва в зовнішньому середовищі втілюється у схематичну послідовність: закупки—витрати—технологічний процес—випуск—продаж. Тут увага акцентуватиметься на економічній ефективності виробництва, тобто сфері впливу самої господарської системи, її техніко-технологічних та організаційних зусиль, сфері, де створюється формується корисний кінцевий результат агропромислового виробництва на регіональному рівні (ефективність зовнішньої ринкової адаптації господарської системи – фінансова результативність – детальніше буде розглянута в наступних дослідженнях).

З боку держави економічними механізмами впливу на регіональне агропромислове виробництво є напрями економічної політики: методи регулювання грошового обігу, бюджетна

політика, фінансова, кредитна і податкова політика, довгострокові економічні нормативи, лічильний механізм, критерії економічної оцінки, економічні стимули, санкції.

Важливу роль в регіональних економічних механізмах агропромислового виробництва відіграє податкова система. Держави з перехідною економікою копіюють податкову систему економічно розвинутих держав, а так як система контролю за виконанням законів відсутня, то ці методи податкової політики не можуть продуктивно працювати у таких державах. Це ствердження справедливо і для України. Сучасна податкова система неадекватна умовам перехідної економіки, вона створила значні податкові тягарі на суб'єктів господарювання, призвела до необґрунтованого відриву обігових коштів підприємств, появи додаткової потреби у кредитних ресурсах. Значні деформації і нестабільність має місце щодо ставок оподаткування, у визначенні бази оподаткування та періодів оподаткування.

Особливо негативно впливають на результати господарської діяльності у регіональному агропромисловому виробництві нарахування до фонду оплати праці. Велика кількість податкових пільг привела до безмежного перерозподілу валового внутрішнього продукту, створила неоднакові економічні умови для господарювання. Ця сукупність призвела до створення неофіційного сектора економіки, ухилення від сплати податків, затримання податкових надходжень, зниження конкурентоспроможної продукції на зовнішньому та внутрішньому ринку.

Досвід централизованого планування та податкових стимулів агропромислового виробництва на регіональному рівні дозволяє зробити висновок, що не можна втручатися до податків ринку. Якщо не здійснювати контроль за використанням податкових пільг, то з'явиться можливість для зловживання.

Організаційний механізм регіонального агропромислового виробництва включає: структуру та функцію органів та осіб, систему контролю, технологію управління, форми господарю-

вання, має мобільний характер та короткий період впливу. Багато форм господарювання дозволяє знайти оптимальну систему господарювання.

В умовах ринкових звершень слід трансформувати технологію управління у технологію менеджменту, яку потрібно розуміти як сукупність знань по суті роботи системи управління, управлінськими методами та способи збору, обробки і передачі інформації, прийняттю рішень. Основною ціллю цієї технології є впровадження інформації в управлінські рішення та їх реалізація і контроль.

Менеджмент це тільки організація та управління людьми, але через них ведеться управління функціонально різними процесами господарської діяльності у регіональному агропромисловому виробництві. У агропромисловому виробництві менеджмент це також і управління маркетингом. В зв'язку з цим технологія менеджменту виглядає більш складною системою управлінських рішень з підсистемою попереджуючих аналізу рішень, використання інформаційних технологій, які дозволяють зробити моніторинг регіонального агропромислового виробництва.

Важливу роль у організаційно-економічному механізмі регіонального агропромислового виробництва відіграють соціальні механізми, які включають мотивацію, регулятори якості та рівня життя людини, соціальні гарантії. Слід відмітити, що реформи, які проводилися в Україні, були не соціальної направленості, а це призвело до зниження ділової активності в легальній сфері виробництва, зниження життєвого рівня народу, збільшення тіньової зайнятості та тіньових доходів [2, 3].

Зовнішньоекономічний механізм регіонального агропромислового виробництва включає форми та способи зовнішньоекономічної діяльності по експорту та імпорту (порядок ліцензування і квотування, митного та валютного регулювання, правове і фінансове забезпечення ЗЕД).

При порівнянні внутрішньодержавних механізмів з міжнародними на регіональному агропромисловому виробництві

можна визначити їх різницю або такі аспекти, де вони співпадають і на цій базі рекомендувати принципи стимулювання вітчизняних товаровиробників. Міжнародний механізм господарювання агропромислового виробництва має таку базу: норми міжнародного права, систему розрахунків та позову, валютно-кредитні відносини, політичні та правові інструменти, способи організації виробництва та обіг товарів, капітали, кооперацію та розподіл праці, форми науково-технічного співробітництва, систему підготовки кадрів.

Єдиним правовим блоком механізмів агропромислового виробництва є комплекс правових норм та інструментів, що регулюють ринок. В доповненні до правового забезпечення виділилися у самостійні механізми наукове, технологічне і кадрове забезпечення. З розвитком агропромислового виробництва сформувався новий механізм інформаційно-консультативного забезпечення [3].

Попит та пропозиція є вирішальними для визначення типу регіонального агропромислового виробництва, ідентифікації відносин між продавцями й покупцями, формування механізму ціноутворення. А тому маркетинговий механізм має значний вплив на агропромислове виробництво регіонального рівня.

Висновок. Організаційно-економічний механізм регіонального агропромислового виробництва включає організаційно-правові, економічні та соціальні аспекти. Необхідно зазначити, що становлення регіонального агропромислового виробництва здійснюється дуже повільно та з великими протиріччями. Система, на яку орієнтується агропромислове виробництво, вимагає демонополізації, наявності власників, конкуренції, розробки не тільки законодавчих норм, але і механізмів їх реалізації. Але, на жаль, державні структури агропромислового виробництва продовжують наполегливо реалізувати лише ринкові механізми не в ринковому середовищі.

Дослідження показують, що на сьогодні стримувати розвиток регіонального агропромислового виробництва і приви-

вати нові методи господарювання (за аналогією з китайською моделлю перехідних процесів) не вдається. Державні органи все ще намагаються підмінити собою ринкові механізми, суть яких в збалансованості взаємодії суперечливих інтересів (у тому числі і гілок влади) регіонального агропромислового виробництва, яка направляє енергію учасників на підвищення ефективності їх діяльності.

Згідно з теорією системного аналізу, при перебудуванні всієї системи, а також переходу її у нові якості повинні мінятися і положення підсистем у зв'язку з новими суспільними якостями. Якщо ця вимога не виконується, в складних самоорганізаційних системах проходить або відображення таких підсистем та перебудова структури, або знищення всієї системи. Відповідно організаційно-економічний механізм у регіональному агропромисловому виробництві не може функціонувати за економічними законами, які відрізнялися б від суспільних.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абалкин Л.И. Хозяйственный механизм. – М.: Мысль, 1973. – 263с.
2. Економічний механізм АПК // Проблеми економіки агропромислового комплексу і формування його кадрового потенціалу: Кол. монографія у 2 т. / За ред. П.Т. Саблука, В.Я. Амбросова, Г.С. Мазнева. –К.: ІАЕ УААН, 2000. –Т.1. –С.360-371.
3. Лагодієнко В.В. Механізм управління розвитком агропромислового виробництва: суть, функції, завдання та регіональні особливості // Науковий вісник. – 2007. - Вип. 17.3. – С. 54-59.